

BESZÁMOLÓK

SZEMLÉK

REFERÁTUMOK

A könyvtárépületnek a funkcióhoz kell alkalmazkodnia

Francia és magyar szakemberek tanácskozása a könyvtárépítésről

A budapesti Francia Nagykövetség kulturális, tudományos és együttműködési osztálya kétnapos tanácskozásra hívta meg a magyar és a francia könyvtárépítészeti szakértőit, valamint a legnagyobb egyetemi és közművelődési könyvtárak vezetőit. A résztvevők 1998. november 23-án Debrecenben, Pécsen és Veszprémben látogattak meg egyetemi könyvtárakat, majd november 24-én a Francia Kulturális Intézetben *Építészet, könyvtárak és új technológiák* címmel kerekasztal-beszélgetésen foglalkoztak a témával.

Novotny György a Világbank képviselőjében ismertette annak a folyamatban lévő projektnek a jelenlegi helyzetét, amelynek keretében 250 millió USD támogatást élvezhet a magyar felsőoktatás (150 millió USD kölcsön a Világbanktól, 100 millió USD a magyar állam támogatása). A támogatás összegét 30 millió dollárban maximálták intézményenként.

A projekttel eredetileg a könyvtárfejlesztést és a tankönyvkiadást is támogatni szerették volna, de az elfogadott koncepció szerint az egyetem dönti el, hogy mely területeket preferálja. Az intézményfejlesztési tervnek mindenesetre megoldást kell tartalmaznia:

- a könyvtárfejlesztésre,
- a vezetői információs rendszer kialakítására,
- az egyetemi vezetők tréningjére,
- a diákoknak nyújtandó tandíjhitelekre.

A pályázat elbírálási menete a következő:

1. Az intézményfejlesztési tervek előkészítéséhez a Világbank tanácsadókat delegál.
2. Az Oktatási Minisztérium döntése után a pályázatok a Világbankhoz kerülnek, ahol véleményezik őket, majd döntenek.
3. Ezután készül el a beruházási terv.

Egyetlen fázisban sincs megkötve, hogy a költségek hány százalékát fordíthatják az intézmény könyvtárára. A felsőoktatási politikai célkitűzés

azonban egyértelműen a könyvtárfejlesztés irányába mutat, ugyanis az intézményfejlesztés céljaként rögzíti:

- csökkennie kell az egy hallgatóra eső oktatói létszámnak,
- csökkennie kell a közvetlen tanár–diák viszonyra épülő (kontakt) órák számának.

Ez a két cél egyértelműen a *könyvtárfejlesztést* ösztönzi. Az eddig beérkezett pályázatok közül a szegedi, debreceni és a Sapientia projektet fogadták el; 1999-ben ezek alapján már építési szerződéseket lehet kötni. A pályázatok új könyvtárat vagy bővítést terveztek a SOTE-n, Veszprémben, Nyíregyházán, Szegeden, Debrecenben, Sopronban, a Békéscsaba–Szarvas felsőoktatási integrációban és a Budapesti Műszaki Egyetemen.

A program végrehajtása nem lesz gyors, szögezte le az előadó. Ennek legfőbb oka a tapasztalatlanság. Sok intézmény nem tud megfelelni a világbanki tender követelményeinek, mivel nem rendelkezik a szükséges adatokkal az ingatlanról, vagy olyan leltárral, amelyet a CIP (Capital Investment Plan = beruházási terv) elvár. A kötelező tandíj szeptemberi eltörlése után az intézmények megváltozó finanszírozási rendjéről is intézkednie kell a kormánynak. A végrehajtást lassítja az az előírás, amely szerint 5 millió dollárnál nagyobb beruházás esetén a Világbank nemzetközi tender kiírására kötelezi a projekt résztvevőit. Novotny György megjegyezte, hogy a régióban nincs hasonló projektje a Világbanknak.

Huszár Ernőné az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának elnökeként elmondta, hogy a fent ismertetett világbanki projekt előkészítésében 1992–1995 között több mint 100 szakember dolgozott, munkájukkal megalapozták és meghatározták a felsőoktatási könyvtárügy jövőjét az állománygyarapítás, a számítógépes fejlesztés, a rekonstrukció és a képzés, továbbképzés terü-

tén. Aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a világ-banki projekt 250 millió dollárjából nem jut majd elég a könyvtárak fejlesztésére, mivel az állománygyarapítás és a gépesítés nagyon költséges feladat. Olyan könyvtárfejlesztési stratégiai tervet kell készíteni, amelynek központjában a felsőoktatási és a tudományos szakkönyvtárak állnak.

A további előadók körképet festettek a *hazai egyetemi könyvtárak helyzetéről*. Megismerhettük a debreceni és a szegedi elképzeléseket, a veszprémi bővítési és távlati építési terveket, valamint a lehetetlen helyzetben lévő pécsi egyetemi könyvtárak jövőképét.

A francia könyvtárépítészeti komoly eredményeit mutatták be a vendég előadók. *Marie-Françoise Bisbrouck*, a francia Közoktatási Minisztérium könyvtári osztályának igazgatóhelyettese elmondta, hogy a 90-es évek elején még nem voltak ilyen rózsás helyzetben a francia egyetemi könyvtárak. Az 1975–1990 közötti teljes leállás után indult meg a fejlődés, átépítések, bővítések és új építkezések sora kezdődött. 1989-ben készült el *André Miquel* jelentése (Les Bibliothèques universitaires: rapport au ministre d'État, ministre de l'Éducation nationale, de la Jeunesse et des Sports, Paris), amelyben fő célként a következőket jelölte meg:

- 50%-kal emelni kell az olvasó-kutató helyek számát, 35 000 új hallgatói olvasóhelyre van szükség;
- az állomány egyre nagyobb részét kell szabadpolcra helyezni (az anyag 80%-a akkor még zárt raktárakban volt).

A tervezett 5 év helyett 8 év alatt (1991–1998 között) 250 000 m² készült el, ami azt jelenti, hogy a tervek 75%-ban valósultak meg. A francia könyvtárépítéstől további 1 millió m² területet várnak az egyetemi könyvtárak, továbbá azt, hogy 20 hallgatóra jusson egy olvasóhely.

Marie-Françoise Bisbrouck a következő fontos szempontokra hívta fel a beruházás előtt álló könyvtárosok és építésszek figyelmét:

- megváltoztak a könyvtárépülettel szemben támasztott követelmények az elmúlt 20 évben, ezért új, szolgáltatáscentrikus épületeket kell tervezni;
- a könyvtár értékét a használók igényeihez való alkalmazkodás határozza meg;
- az egyetemi könyvtárépületnél a hallgatók, az oktatók és a kutatók igényeiből kell kiindulni;
- a tervezés és az építés során a használók véleményét a könyvtárosnak kell képviselnie;
- át kell tekinteni a munkafolyamatokat, a használók igényeit, a könyvtárban zajló eseményeket.

Néhány látszólag kevésbé fontos, a tervezés során mégsem elhanyagolható szempontot is felsorolt:

- az új könyvtárban fontos az esztétikum: szép olvasótermekre van szükség;
- fel kell hagyni az uniformizált könyvtárépület ideáljával, nagy változatossággal kell tervezni a tereket, amelyek alkalmasak az egyedi elmélyülésre vagy a csoportos foglalkozásra, alkalmazkodnak a kutatók, a hallgatók, a tanárok igényeire;
- rugalmasan változtatható terek kellene;
- minden könyvtárépület kicsi, nagyobb területekre van szükség;
- a könyvtár nem múzeum, fel kell hagyni a nagy üvegezett felületekkel, nagy bejárati portálokkal;
- a könyvtár több lépcsőben is felépíthető, illetve továbbépíthető legyen;
- az információs, tájékoztató rendszereknek több helyet kell biztosítani.

Bisbrouck javaslatának igazát támasztották alá a magyar részről felszólaló *építésszek és építetők könyvtárosok* is. Kevés olyan magyar építész van, aki már épített könyvtárat. Ez is indokolja a *tervező és a könyvtáros* szoros együttműködését. *Mader Béla*, a JATE könyvtárigazgatója szerint a jó könyvtárépület tervezéséhez a következő szempontokat kell betartani:

- a könyvtárosnak legyen pontos elképzelése;
- ismertesse meg a könyvtárban folyó munkafolyamatokkal a tervezőt;
- használjanak közös terminológiát;
- találjanak egy olyan pontot a könyvtárban, ami egyedivé teszi, megkülönbözteti a többi könyvtártól (pl. speciális különgyűjtemények);
- legyen küldetésstudatuk;
- a könyvtáros járjon nyitott szemmel, és javaslataival „termékenyítse meg” a tervezőt;
- hagyja szárnyalni az építésszt és önmagát, a letisztult tervet pedig állítsák a funkció szolgálatába;
- nézzenek meg együtt már működő könyvtárakat;
- vegyék tudomásul, hogy a könyvtár funkciójához tartozik az olvasó jó közérzete is;
- a terv megvalósítása legyen időben rugalmas.

Bruno Gaudin a lyoni egyetemi könyvtár terveit ismertette, *Pierre Tailhard*t pedig a párizsi Nemzeti Könyvtár épületének a számítógépes rendszereket érintő vonatkozásairól számolt be.

Pomsár János építésszerművek egy megvalósult (szegedi Somogyi Könyvtár) és egy hamvába holt (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) terv kapcsán fejtette ki a könyvtárépítéssel kapcsolatos nézeteit.

Major György építésszerművek a kecskeméti Katona József Könyvtár társtervezője szövege az 1996-ban elkészült épületről, amely új szakaszt nyitott a magyar közkönyvtárak építésében.

Végül *Papp István* ismertette a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának restaurálására és bővítésére irányuló terveket, amelyeket a szakmai program alapján *Hegedűs Péter* építész-mérnök (a békéscsabai Megyei Könyvtár egyik tervezője) és csapata készített el (a belsőépítészeti terv *Hefkó Mihály* munkája). Az építési munkálatok 1998 őszén megindultak, várhatóan 2001-ben fejeződnek be.

A magyar könyvtárosok előtt nagy feladatok állnak, mert úgy tűnik, hogy valóban lehetőség lesz néhány új könyvtár felépítésére. A konferencián érezhető volt, hogy a könyvtárosok készülnek a feladatok megvalósítására, és érzik a felelősség súlyát.

Teveli Judit

Az INTAMEL Budapesten

Másodízben rendezte Budapesten éves konferenciáját a Nagyvárosi Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (*International Association of Metropolitan City Libraries = INTAMEL*). A 400 000-nél több lakosú városok könyvtárait 1967 óta tömörítő szervezet először 1981-ben tartotta itt konferenciáját, 1998-ban pedig augusztus 30. és szeptember 5. között. A konferencia témája: *Az INTAMEL és Kelet-Közép-Európa nagyvárosai*.

A szervezet tagjai ugyanis Nyugat- és Észak-Európa, valamint Észak-Amerika nagyvárosi könyvtárai. Régiókból az alapító tag Prágán kívül csak Budapest tagja a szervezetnek 1978 óta, Pozsony pedig három esztendeje. Ezért fogadta örömmel meghívásunkat és témajavaslatunkat a szervezet, amely időnként „kirándul” a világ olyan részére, ahol kevésbé ismert a tevékenysége (így pl. 1973-ban Újdelhiben, 1975-ben Lagosban, 1997-ben Perthben tartotta konferenciáját, nem titkoltan azzal a céllal, hogy abból a régióból toborozzon új tagokat). Esetünkben a rendszerváltás után a régió iránt megnövekedett érdeklődés is indokolta a helyszíni- és témaválasztást.

Úgy véljük, Budapestet földrajzi helyzete alkalmassá teszi bizonyos hídszerep betöltésére, a régió – még nem INTAMEL-tag – nagyvárosi könyvtárainak meghívására, és az INTAMEL-lel való megismertetésére. A Soros-alapítvány East East programjának nagyvonalú támogatása lehetővé is tette 19 kolléga részvételét a konferencián Kelet-Közép-Európából.

Részvételük nem volt formális, többen közülük aktív résztvevői (előadók, vitapartnerek) voltak a konferenciának. A konferencia induló napjának programja *Az INTAMEL feladatai és lehetőségei Kelet-Közép-Európában* volt. A témát a szervezet elnöke, *Andrew Miller*, a glasgowi Mitchell Library igazgatója, illetve *Borge Sorensen*, a koppenhágai Városi Könyvtár igazgatója (mellesleg az IFLA VB tagja) közelítette „nyugati” oldalról, *Anna Bimkova*,

a prágai Városi Könyvtár igazgatója és *Florin Roțaru*, a bukaresti Városi Könyvtár igazgatója „keleti” oldalról kapcsolódott hozzájuk. De részt vettek (pl. *Jozef Wojciehowski*, a krakkói Városi Könyvtár igazgatója) előadóként is *A nagyvárosi könyvtárak szervezési kérdései* című téma vitájában.

E két – a konferencia fő témájához kapcsolódó – vitaülés mellett a rendező országnak módja van bemutatni saját könyvtári rendszerét, könyvtári intézményeit. A magyar könyvtári rendszer aktuális kérdéseiről (stratégiai feladatok a törvénykezés után, finanszírozási kérdések, MOKKA stb.) a legilletékesebbektől kaptak tájékoztatást a konferencia résztvevői. A magyar könyvtárak közül a nemzeti könyvtár, a Közép-európai Egyetem Könyvtára, a házigazda Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központja (beleértve a rekonstrukció tervének ismertetését is) és néhány kerületi könyvtára, valamint a kecskeméti Katona József Megyei és Városi Könyvtár meglátogatása szerepelt a programban. A konferencia utolsó napján került sor a szervezet hivatalos közgyűlésére (business meeting), amelyen megválasztották az új elnököt (*Daniel Wilson*, a St. Louis County PL. igazgatója) és pénztáros-főtitkárt (*Jan Boman*, a stockholmi Városi Könyvtár igazgatója).

A budapesti INTAMEL-konferencián 23 országból 37 város könyvtárának igazgatói, illetve helyettesei vettek részt, összesen 53-an. A résztvevők létszámát tekintve az eddigiek közül a legnagyobb INTAMEL-konferencia volt. A résztvevők igen sikeresnek minősítették nemcsak azért, mert néhány kelet-közép-európai kolléga itt helyben belépett, többen pedig jelezték, hogy be kívánnak lépni, hanem mondanivalója, szakmai rendezvényei miatt is. Úgy gondoljuk, jól szolgálta a magyar könyvtárak nemzetközi megismertetését is.

Kiss Jenő